

*Stratégiai tanulmány a fenntartható fejlődés
gondolatának és alapelveinek
megjelenítéséről a hazai tanítóképzésben*

Véghelyi Józsefné, 2004.

Véghelyi Józsefné dr.

STRATÉGIAI TANULMÁNY

a fenntartható fejlődés gondolatának és alapelveinek megjelenítéséről a hazai tanítóképzésben

Az utóbbi 30-35 évben a környezeti problémákkal foglalkozó szakemberek folyamatosan jelezték, hogy a Föld, a környezet globális ökológiai válságban van. Az exponenciálisan növekvő lélekszámú emberiség társadalmi-gazdasági tevékenységei olyan mértékű környezetkárosítást okozott, ami az élő és élettelen környezetet, sőt közvetlenül az embert is veszélyezteti és pusztítja.

Világossá vált, hogy a társadalmi-gazdasági tevékenységek nemcsak az adott térség környezeti állapotában vezetnek káros következményekhez, hanem hatásaik akaratlanul is, de földi méretekben jelentkezhetnek.

Világossá vált az is, hogy a jövőben a fejlődés csak akkor fenntartható, a jólét a fejlődő országok számára csak akkor elérhető, illetőleg az egyes országokban elért jólét csak úgy tartható meg, ha annak környezeti és természeti feltételei is fennmaradnak, folyamatosan megújulnak, újra meg kell találni a természet és társadalom közötti harmóniát.

A világméretű környezeti problémák, a piacok globalizációja, a technológiai-alapú tudás, valamint az információs robbanás együttes hatásaiból következik, hogy a XXI. század kihívásai megkövetelik, hogy *fokozott figyelmet szenteljünk az oktatási rendszerek megfelelő fejlődésének*, mindenhol a világban, így hazánkban is.

Az egész világot érintő, különböző témájú és célú nemzetközi tanácskozások keretén belül egyre többször mondták ki és rögzítették, majd születtek ezt figyelembe vevő döntések, hogy a *globális fenntarthatóság kialakulásában az egyik kiemelkedően fontos terület az oktatás*. Az oktatás, mert a fenntartható fejlődés megvalósítása a társadalom feladata, ami azonban nem megy az emberek, az egyén szemléletének, hozzáállásának a megváltoztatása, a személyes felelősségérzet, majd pedig az aktív cselekvés nélkül. Mindez feltételez pozitív környezeti attitűdöt, helyes környezeti etikát, megfelelő és elegendő szintű ismeretet, gondolkodás- és viselkedésmódot, értékrendszert, életmódot, védelmet, fejlesztést, mértéktartó felhasználást. Még hosszan lehetne taglalni és idézni a szakirodalomból azokat az indokokat, melyek alátámasztják a *pedagógusok szerepét* és felelősségét az emberek gondolkodás- és viselkedésmódjának, környezetükhöz fűződő viszonyának; a jólétről, az

értékről, az erkölcsről, az egészségről alkotott fogalmának fejlődésében; a természeti, társadalmi, gazdasági rendszerek közötti összefüggések felismerésében és figyelembevételében, a fenntartható fejlődés megvalósításában/megvalósulásában.

Ha ezzel egyetértünk, akkor az Európai Unió kapujában állva elengedhetetlen, hogy a magyar nevelési-oktatási folyamatban ne építsünk a fenntarthatóság pedagógiájára és hogy az erre való felkészítés ne legyen állandóan jelen lévő törekvés a magyar pedagógusképzésben, így a tanítók képzésében is. Ezt erősíti az a tény, hogy a tanítók a legérzékenyebb, 6-10 éves korban foglalkoznak a gyermekekkel, amiből következően az első pedagógusnak a hatása, a befolyása, pozitív, negatív irányban, egyaránt meghatározó. *A jó tanítókon is múlik, hogy a felnövekvő nemzedék tud-e, szeret-e és akar-e tanulni, pozitív vagy negatív szálakkal kötődik-e a természeti, társadalmi környezetéhez, képes-e a körülötte levő világ összefüggéseit felismerni, azokban gondolkodni, ezeknek megfelelően cselekedni, élni, fejleszteni, felhasználni.*

I. A jelenlegi helyzet

Ahhoz, hogy az adott kérdés, a fenntarthatóság szempontjából véleményt tudjunk mondani a tanítóképzésről, ismernünk kell a 6-10 (12) éves korosztályra vonatkozó fejlesztési célokat, területeket és az azt szabályozó dokumentumokat. A kettő szorosan összefügg és egymástól elválasztani nem lehet.

Az elemzésnél az alábbiakból indulok ki:

- *A fenntarthatóság pedagógiája, a fenntarthatóságra nevelés a környezeti nevelésnél – különösen annak mindennapi értelmezésénél, ami leszűkül a védelemre – tágabb fogalom. Ezt igazolja a „Riótól Johannesburgig (2002)” című UNESCO jelentés megfogalmazása is, miszerint „A fenntarthatóságra nevelés feladata, egy ökológiailag, szociálisan, gazdaságilag és politikailag fenntartható társadalom létrejöttéhez szükséges emberi képességek és magatartások kialakítása”.*
- *A fenntarthatóságra (környezeti) nevelés bármely életkorban, bármely műveltségi területhez kapcsolódóan lehetséges és szükséges, de hangsúlyozni kell a fejlesztés folyamatjellegét és ki kell emelni a természettudományi terület meghatározó szerepét.*

- A fenntartható fejlődés, de a fejlett környezetkultúra is korszerű természet-tudományos alapok nélkül elképzelhetetlen. Ebből viszont az következik, hogy az életkori sajátosságokat hangsúlyosan figyelembe vevő és annak megfelelő *természet-tudományos nevelés, fejlesztés, egyben fenntarthatóságra nevelést* (illetve környezeti nevelést) *is jelent, de nem azonos azzal.* Az ismeret, a tudomány, a fenntarthatóságnak (a környezeti nevelésnek) csak egyik tényezője, amit tudni kell alkalmazni a mindennapi életben a problémák felismerésére, megoldására stb.
- *Az életkor meghatározza tartalmilag és módszertanilag is a nevelési, fejlesztési lehetőségeket.* A gyermek 6-10 éves korban – mennél fiatalabb, annál inkább – *érzéki, ún. perceptuális tanulásra képes.* Majd fokozatosan készül fel, illetve készítjük fel a verbális tanulásra. Ez azt jelenti, hogy a környezetre, természetre vonatkozó ismereteket úgy, hogy azokat meg is értse majd használni is tudja, csak érzéki megfigyeléseire, összehasonlításaira, csoportosításaira építve, majd később mérésekkel, kísérletekkel kiegészítve képes megszerezni. Azt is tudni kell, hogy az érzékelésnek, megfigyelésnek a valóságra kell irányulni, hiszen csak így alakulhatnak ki valós tény és képzet formájú ismeretek, hiszen térérzékelése még fejletlen, illetve a síkban ábrázolt dolgokat (képek stb.) még nem biztos, hogy térben valóságnak megfelelően képzelel el.

A tanulás ezen életkorának megfelelő formájával ugyanakkor megtanulja a gyermek megismerni a környezetet, az élő, élettelen világot, és emellett egyre jobban – valóságnak megfelelően – meg is ismeri először közvetlen környezetét, majd távolabbi környezetének alkotóit, jelenségeit a közöttük levő összefüggéseket.

Ha helyesen, *jó környezetben, jó tevékenységekkel* végezzük a fejlesztést mind e közben egyre szorosabb szálakkal kötődik környezetéhez, pozitív érzésekkel, attitűddel viszonyul ahhoz, és kialakulnak, fejlődnek azon szokásai, illetve megtanulja azon viselkedési szabályokat, melyeket a fenntarthatóság megkíván.

A 2003-ban módosított és a 2004 szeptemberétől felmenő rendszerben bevezetésre kerülő NAT és a fenntarthatóságra nevelés

Szeretném előrebozsítani, hogy a kérdést nem abból az aspektusból közelítettem meg, hogy előfordul-e és hányszor a „fenntartható fejlődés”, a „fenntarthatóság” kifejezés a dokumentumban, hanem azt vizsgáltam, hogy magában hordozza-e és konkrétan mely esetekben a fenntarthatóságra nevelés lehetőségét.

Ez legalább annyira fontos, mint a kifejezés konkrét megjelenítése, hiszen sok esetben a vonatkozó lehetőségeket nem tudják és nem ismerik fel a pedagógusok.

A fenntarthatóságra nevelés lehetőségeit biztosítják az alábbiak:

- A magyar oktatásügy háromszintű (NAT, kerettanterv, helyi tanterv) tartalmi-tantervi szabályozási rendszere, az igényeknek megfelelően rugalmasan lehetőséget ad a közös műveltségi alapok érvényesülésének úgy, hogy közben elősegíti *az iskolák alkalmazkodását a helyi körülményekhez*, és lehetőséget ad az önálló intézményi profil felmutatására.
- Műveltségterületekben gondolkodik, mely elősegíti *a közvetítendő ismeretek integratív megközelítését*, az egységes világ egységben való látását.
- Olyan pedagógiai munkát feltételez, aminek középpontjában *a tanulók képességeinek, tudásának, egész személyiségének fejlesztése áll*, életkoruknak megfelelő szinten ami figyelembe veszi, hogy a nevelés, oktatás szintre nemcsak az iskola, hanem a természet, a társadalmi élet és tevékenység számos egyéb formája is.
- Az iskolai nevelés-oktatás közös értékeinek tartja a következőket: közös nemzeti értékek; közös világot érintő, globális problémák; különböző kultúrák iránti nyitottság; fejlesztendő kiemelt képességek, kulcskompetenciák: kommunikációs, narratív, döntési, szabálykövető, lényegkiemelő, életvezetési, együttműködő, problémamegoldó, kritikai, komplex információk kezelésével kapcsolatos képességek.
- Kimondja, hogy a fejlesztés *különböző ismereteken, ismeretek változatos kombinációin* alapulhat.

- Megállapít kiemelt fejlesztési feladatokat, melyek az iskolai oktatás valamennyi elemét áthatja és mellyel *elő kívánja segíteni a tantárgyközi kapcsolatok erősítését*; a tanítás-tanulás szemléleti egységét; a tanulók személyiségének fejlődését.

Kiemelt fejlesztési feladatok: énkép, önismeret; hon- és népismeret; európai azonosságtudat-egyetemes kultúra; környezeti nevelés; információs és kommunikációs kultúra; tanulás; testi és lelki egészség; felkészülés a felnőtt lét szerepeire.

Ezek a fejlesztési feladatok mindegyik műveltségterülethez hozzátartoznak, minden műveltségterületen meg kell keresni és ki kell aknázni a lehetőségeket a fejlesztésre, összehangolt, egymást erősítő és kiegészítő módon. Ezt segíti elő a pedagógiai program, melynek része kell hogy legyen – az oktatási törvény rendelkezése alapján – *a környezeti nevelési és az egészségfejlesztési program.*

- Az Ember a természetben műveltségterület, a fenntartható fejlődés szempontjából a felnövekvő nemzedék gondolkodását, életmódját, értékrendjét illetően meghatározó jelentőségű.

A dokumentum életkornak megfelelően, helyesen közelíti meg a műveltségterületen folyó nevelés-oktatás célját: lehetőséget adni a tanulóknak ahhoz, hogy korszerű természettudományos műveltséget, világképet építsenek fel magukban.

Az előkészítő, kezdő, alapozó szakaszban, vagyis *6-12 éves korban* ehhez a *természeti világ elemi megismerésének lehetőségét kell biztosítani*, vagyis azt, hogy a *tanulók elsajátíthassák a tudományos megismerés legelemibb eljárásait, az általános, a megismerési folyamatokkal kapcsolatos tudásrendszereket és műveleteket.*

A fenntarthatóságra neveléssel kapcsolatos problémák

A fenntarthatóságra nevelés szempontjából bizonytalansági tényezőként kell azonban megemlíteni, hogy jelenleg még nem lehet tudni, hogy a NAT-hoz kiadásra kerülő egyéb dokumentumokból, pl. kerettantervek, *kiderül-e* vagy a gyakorlatban a nevelés-oktatás-fejlesztés folyamatában *érvényesül-e* ami egyébként *jelen fejlesztési tevékenységünk gyengesége is*, és amit az alábbiakban foglalom össze.

- A nevelés-oktatás ezen kezdeti szakaszában arra kell törekedni, hogy *a természet megismeréséhez és megértéséhez elengedhetetlen képességek, kompetenciák fejlesztését biztosítsuk.* Ezek a következők: lényegkiemelő/megfigyelő; azonosító/megkülönböztető; rendező, rendszerező; mérési; kísérletezési; térben és időben való tájékozódási; leíró; kommunikációs; kooperatív; döntési, problémamegoldó képesség.

Csak ez eredményezi azt, hogy megtanulja a gyermek, hogy hogyan tudja környezetét helyesen, valóságnak megfelelően, igaz ismeretek birtokába jutva, az összefüggéseket is felismerve, megfelelő következtetéseket levonva, megismerni. *Csak így válik képessé önálló ismeretszerzésre, ismeretfeldolgozásra és következtetésre.* A fenntartható fejlődés egyik követelménye az emberekkel szemben pedig éppen ez.
- A megismerési képességek fejlődése érdekében a nevelési-oktatási folyamatnak, a tanulásnak, a fejlesztendő képesség által megkívánt *tanulói tevékenységekre* kell épülni. Fontos tehát tudni, hogy az egyes képességeket, kompetenciákat, mely tevékenységek, eljárások, műveletek fejlesztik és azokra kell építeni a tanítási-tanulási folyamatot.
- A megismerési eljárások elsajátítása közben, tapasztalatok, ismeretek birtokába jutnak a tanulók, melyek az adott, vizsgált környezetre vonatkoznak. Természetesen ezek az ismeretek életkornak megfelelő tartalmú és mennyiségű, egymásra épülő, egymást erősítő, rendezett, de nem lezárt ismeretek. Ismerve a fogalomalkotás helyes útját, a 6-12 éves gyermekek gondolkodását és gondolkodásuk fejlődésének jellemzőit, megállapíthatjuk, hogy ebben az időszakban több természettudományos fogalom kialakítása megkezdődik, de nem lesz, illetve kevés lesz a kész fogalom. *Az ismeretek többsége adatok, tények, képzetek formájában, a ráismerés, megnevezés, megállapítás, a szóbeli reprodukció szintjén lesz.*

Fontos azonban a fejlesztés szempontjából, hogy a különböző formájú ismeretek közötti kapcsolatok kiderüljenek és értelmezhetőek legyenek a gyermek számára.
- Az ember a természetben műveltségterület lehetőséget ad arra, hogy integrált formában közelítsük meg az egyébként összetettségében, kapcsolatrendszerében létező világot és így a gyermeknek könnyebb legyen

a fejlesztési folyamatban a fenntarthatóság szempontjából oly fontos összefüggésrendszereket felismerni és megérteni. Helytelen tehát tantárgyakra széttagolni az egységes egészet és ezért ameddig lehet, legalább 6-12 éves korban integrált tantárgyban gondolkodjunk.

Ez elősegítheti, hogy cselekedeteit, tetteit, azoknak az egész rendszerre vonatkozó következményeivel együtt átgondolja és így a károsító következményeket elkerülje. A fenntartható fejlődés ezt kívánja meg a társadalomtól sokkal bonyolultabb összefüggésekben.

- A tanítás-tanulás folyamata, a nevelési-oktatási folyamat általában az iskolában, osztályteremben történik. Az ismeretek elsajátítása azonban, ami a valóság megismerése, az életkorból, a fejlesztési célokból következően a valós környezethez, természethez kötött. Szükség lenne tehát arra, hogy minél több órát a természetben töltsünk, hogy a megismerő tevékenységeket a valóság elemeihez kötődve végeztessük. Lehetőséget kellene adni és teremteni az iskolakertek kialakítására, ahol az ismeretszerzés műveleteit, de a természetben való viselkedés, a természet ápolása, gondozása helyes szabályait is megtanulhatnák a tanulók. Fontos lenne, hogyha máshol nem, akkor legalább az osztályban kialakított természetsarokban megtanulhassák és gyakorolhassák a fentieket a tanulók.

Megállapíthatjuk ezek után, hogy az Ember a természetben műveltségterület lehetőséget ad a természeti világ elemi megismerésére, hogy a tanulók elsajátíthatják a tudományos megismerés legegyszerűbb eljárásait, képessé válnak a környezet sajátosságainak, minőségi, mennyiségi változásainak megismerésére, értékelésére, a környezet értékeinek felismerésére és védelmére. A környezetben végzett ismeretszerző tevékenységek elősegítik a helyes, tudatos környezetvédő magatartás kialakulását, lehetőséget adnak a környezethez fűződő pozitív érzelmi viszonyok, attitűdök kialakulására. A műveltségi területen folyó nevelő-oktató munka hatására fejlődik a tanulók környezeti kultúrája, mely nemcsak a természet védelmét jelenti, hanem életmódot, attitűdöt, gondolkodásmódot, mely alapja a fenntartható fejlődésnek, az élő természet fennmaradásnak.

Míndez lehetőségként tehát benne rejlik a tantervben, megvalósulása azonban a tanítói elkészültség, az iskolavezetés, a tantestület fejlesztési koncepciójának, szellemiségének, értékrendjének függvénye.

A tanítóképzés és a fenntartható fejlődés

A kérdés tehát az, hogy a szak tanterve, tantárgyi rendszere, óra- és vizsgaterve, a tantárgyi programok milyen mértékben és súllyal tartalmazzák a fenntartható fejlődés, a fenntarthatóságra nevelés feltételrendszerét?

Ha megnézzük a szak képesítési követelményeit, ami a pedagógusképző szakok közül először, mégpedig 1994-ben jelent meg és az oktatás végeredménye, a kimenet felől közelítve szabályoz (tehát nem úgy, ahogy a többi felsőoktatási szak képesítési követelménye), abból kiderül, hogy

- a tanítói szakképesítés a 6-12 éves korú gyermekek nevelésére készít fel
  - 1-4. osztály osztálytanítói feladataira minden műveltségterületen,
  - 5-6. osztály feladataira egy műveltségi területen.
- a tanítóképzés integratív jellegű, vagyis annak ellenére, hogy minden végzett tanító egy műveltségterületen felkészült az 5-6. osztály feladatainak ellátására is, *a képzés nem a szakosodás irányába halad.*

A képzés *egységben szemléli* a kompetenciájába tartozó korosztályok *nevelési-képzési-oktatási feladatait*. Ezen jellege megfelel a közoktatás törekvéseinek, ami az iskoláztatás első időszakában (6-12 éves korban) a nevelési-képzési, képességfejlesztési funkciókat hangsúlyozza. Ezen célok megvalósítása nem az ismeretek szétparcellázásán nyugvó tantárgyi rendszerhez kötődik, hanem sokkal inkább *a kisgyermek világlátásához közelebb álló integrált egységekbe rendezett műveltséganyaghoz.*

A NAT is műveltségterületekként fogalmazza meg a fejlesztési célokat, feladatokat, területeket és a képesítési követelmények is műveltségterületenként jelenítik meg a tantárgyi csoportokat, ismereteket.

- a tanítók képzésére fordított idő négy év, melynek eredményeként „a tanító korszerű általános műveltséggel, idegennyelv-tudással, társadalmi érzékenységgel rendelkezik; jellemzi az egyetemes emberi és nemzeti értékek, az erkölcsi normák tisztelete; egyéni és közösségi felelősségérzet és feladatvállalás, a permanens művelődés igénye és képessége, valamint egészséges életvitel.”

Bár a fenntartható fejlődés kifejezés nincs jelen – hiszen amikor készült a követelményrendszer (1994-ben jelent meg a kormányrendelet), a kifejezés használata még nem volt általánosan jellemző – a *kimenet* szabályozásban, annak tartalma, ha jól meggondoljuk magában foglalja azt.

- A képzés tartalmi irányai:
  - a képzés magában foglalja a természet, a társadalom, a kultúra és a gondolkodás legáltalánosabb törvényeinek, összefüggéseinek ismeretét;
  - a tanítói szakmára orientált társadalomtudományi, természettudományi, matematikai, zenei, vizuális és testi neveléssel összefüggő képzés;
  - egészséges életmódra nevelés.
- A tantárgyi rendszert vizsgálva megállapíthatjuk, hogy *komplex* nagy *tantárgycsoportok* vannak, melyek az integratív szemléletet erősítik, és melyekben meghatározó dominanciával bírnak a módszertanok, tantárgypedagógiák. (Lásd 1. számú melléklet.)
- A tantárgycsoportok között szerepel a *Természetismeret és tantárgypedagógia tantárgycsoport*, melynek funkciója olyan korszerű természettudományi és módszertani kultúra, szemlélet és irányultság kialakítása, továbbá olyan természettudományi ismeretek elsajátítása, amelyek a hallgatókat képessé teszik a 6-10, illetve a 6-12 éves tanulók természettudományi és környezeti nevelésére és oktatására. Felkészít az Ember a természetben műveltségi terület tanulásához szükséges tanulói képességek, készségek eredményes fejlesztésére, az egészséges életmódra nevelés, valamint a környezeti nevelés feladatainak megoldására.

A cél képessé teszi a hallgatókat a tanulók életkorának megfelelő szinten az eredményes környezeti, fejlesztő, nevelő munka végzésére, a tanulók környezettudatos magatartásának, a természethez való viszonyok, környezeti kultúrájuk és etikájuk alakítására és fejlesztésére.

A tantárgycsoporthoz tartozó stúdiumok az egyes félévekben (lásd 2. számú melléklet) *integratív módon közelítik meg a természeti világot*, elősegítve ezzel, hogy a középiskolai tanulmányaikat széttagolt, szétparcellázott tantárgyakhoz kötött formában végző hallgatók lehetőséget kapjanak arra,

hogy a tantárgyak közötti kapcsolatokat és az egymástól függetlenül meglévő ismereteik közötti összefüggéseket is képességeik függvényében felismerjék. Ezzel segítjük elő, ezzel adjuk meg a lehetőséget, hogy olyan *tudásrendszerrel rendelkezzenek*, amit a 6-10 éves korú gyermekek nevelése, fejlesztése megkíván.

Megállapítható, hogy a környezeti nevelésre való felkészítés az alapszellemiségét adja a tantárgycsoportnak.

- Az egész képzésre meghatározó jelleggel jellemző a *módszertani és gyakorlati megközelítés*. Ezt igazolja az a tény is, hogy a stúdiumokhoz kapcsolódóan – még a nehéz anyagi helyzet ellenére is – az előadások és a szemináriumok, *gyakorlatok* arányát tekintve az utóbbiak *nagyobb súlyt képviselnek*.

Természetesen ez lehetővé teszi olyan tananyagok, tartalmak, olyan formában való feldolgozását, melynek segítségével hallgatóink a mindennapok problémáira érzékenyebbek, a gyakorlati megoldás és megvalósítás szempontjából pedig felkészültebbek lesznek.

- A pedagógusképzésen belül az iskolai gyakorlati képzés aránya a tanítóképzés esetében a legmagasabb. Az elméleti és iskolai gyakorlati képzés aránya 80 : 20. Ez azt jelenti, hogy a pedagógusok közül a gyakorlati felkészültség szempontjából a tanítók a legfelkészültebbek.

Mindez, amit leírtam, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskola Karon folyó képzésre vonatkozik. Országos szinten – annak ellenére, hogy a képesítési követelmények meghatározzák a képzést – nem ez az általánosan jellemző.

Problémák az alábbi területeken jelentkeznek:

- A tanítóképzést folytató intézményekben *eltérő szemléletű és tartalmú* a hallgatók képzése.

A természettudományos nevelés és a környezeti nevelés fogalmát, tartalmát, a közöttük levő viszonyrendszert eltérő módon értelmezik. Ebből következően a különböző helyeken végzett tanítók különböző szemlélettel, attitűddel rendelkeznek a környezeti nevelés vonatkozásában.

- A képesítési követelmények által meghatározottan integrált egységekbe rendezett *műveltséganyag feldolgozása nem integrált módon történik*, hanem az oktatásban általánosan jellemző tantárgyi rendszer logikájának megfelelően. Sajnálatos módon ez a Természetismeret tantárgycsoportra is vonatkozik, ami megkérdőjelezi a hallgatók felkészítését az előzőekben részletezett fejlesztő munkára.
- A képzésben a stúdiumok inkább a szaktudományok oldaláról megközelítettek és kevésbé a módszertanok oldaláról. Ez csökkenti az esélyét annak, hogy a hallgatók a képesség, készségfejlesztés folyamatára megfelelően felkészültek legyenek, hogy az egyes műveltségterületi ismeretanyagok feldolgozásához a tanulók életkorának megfelelő gyakorlati alkalmazására is képes módszertani kultúrával rendelkezzenek.
- A gyakorlati órák aránya alacsonyabb a kívánatosnál, a képesítési követelmények minimumát éppen elérő vagy az alatti, mind az elméleti képzésben, mind a gyakorlati képzésben.
- A közelmúltban lezajlott és a *felsőoktatási intézményeket érintő integrációs folyamat*, szintén *nem volt kedvező hatással* a tárgyalt problémára. Ennek eredményeként önálló intézményként egyetlen állami tanítóképző főiskola sem maradt meg, mindegyik vagy egyetemhez, vagy más profilú főiskolához integrálódott. *Ebből következően az intézmények között addig meglévő azonos képzési érdekek és az ebből következő szoros kapcsolatrendszerek megszűntek működni.* A közös képzésfejlesztés helyett, az integrált intézmény keretein belüli fennmaradásért, megmaradásért való harc került előtérbe, ami az addig működő közös szakmai érdekképviseletet is szétzilálta, szinte megszüntette. Ezt igazolja, hogy megszűnt a Tanítóképzők Országos Tantervfejlesztő Bizottsága, hogy szinte nem funkcionál az Óvó- és Tanítóképzők Egyesülete. Természetesen ez azzal jár, hogy a környezeti nevelés ügye is háttérbe szorult, a fenntartható fejlődés problematikája közös fórumokon pedig szóba se került.

II. Jövőkép

A magyar felsőoktatás az elmúlt években, de az elkövetkezőkben is nagy változásokon ment és megy keresztül. Az Országgyűlés 1999 nyarán kialakította az új magyar állami felsőoktatási intézményhálózatot, amelynek nyomán 2000. január 1-jével intézmények összevonására került sor. Az integrált intézményeknek ezek után el kellett készíteniük intézményfejlesztési tervüket, amely lehetővé tette, hogy az „anyaintézményekbe” beépüljön, és a fejlesztési célkitűzések megfogalmazásával tudatosodjon is, az új „bekapcsolódó” képzési terület. Ez elősegítette, hogy az intézményvezetés megismerje és számoljon is az újonnan bekerülő szakokkal, azoknak az addigi képzési rendszerbe való beilleszkedésével, koncepcionális, társadalmi-gazdasági igényeknek megfelelő fejlesztésével.

Így szembesült a felsőoktatás a következő kihívással, a Bolognai Nyilatkozat aláírásából következő további átalakításokat szükségessé tevő feladatokkal.

A Csatlakozás az Európai Felsőoktatási Térhez (CSEFT) felsőoktatási fejlesztési koncepció már elkészült – a felsőoktatási intézményeknek véleményezésre az elmúlt napokban kiküldött – részét, az alapképzési szakstruktúrát vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a pedagógia képzési területnek egyik képzési ága, közös belépéssel az óvodapedagógus, tanító képzési ág, az idetartozó alapszakok (bachelor szakok), az óvodapedagógus szak és a tanító szak. A képzési idő – az általánostól eltérve, külön kivételként – négy év, a képzési kreditek értéke 240. A tanítóság szempontjából óriási jelentőségű, hogy a képzés után pedagógiai mesterszakon megszerezhető az „M” oklevél. Ezt a koncepciót az Eötvös Loránd Tudományegyetem vezetősége a kidolgozási időszakban is képviselte, és maximálisan támogatja azt.

Mindez azt jelenti, hogy *a tanítóképzés megőrizheti azokat az értékeket, melyeket a jelenlegi 4 éves tanítóképzés magában hordoz, és melyek a közoktatás elvárásainak is megfelelnek, de lehetőség lesz az új képzési szerkezetre való áttérés, a képesítési követelményeket felváltó, kompetencia alapú képesítési keretek kidolgozásakor, azoknak a konkrét tudástartalmaknak, etikai és morális kérdéseknek komplex, transzdiszciplináris megközelítésben való beépítésére is, amit a fenntartható fejlődés, a fenntartható gondolkodás és életvitel megkíván.*

III. A fejlesztési célok a fenntarthatóság érdekében

A végzett tanítók

- ismerjék fel és legyenek tisztában azzal a ténnyel, hogy az ember a természet része, jövője a természettel való harmonikus együttélés függvénye.
- rendelkezzenek azokkal az új etikai és erkölcsi normákkal, amelyek helyesen határozzák meg az emberek, társadalmak és környezetük között fennálló viszonyrendszert.
- legyenek képesek a különböző társadalmi csoportok, nemzetiségi kisebbségek problémáinak feloldására és a beilleszkedés elősegítésére.
- a szülők számára is közvetíteni tudják a fenntarthatóság elvárásait.

Ezeknek a céloknak a megvalósítása érdekében

- A képzésbe, a tananyagba szervesen be kell építeni a fenntarthatóság komplex problémájának.
A fenntarthatóság minden egyes diszciplínában, annak szerves részeként jelenjen meg.
- A képzés különböző diszciplináris területei között alakuljon ki az az együttműködés, ami a feltétele a fenntarthatóság morális értékei bevezetésének.
- A szaktárgyakba komplex, transzdiszciplináris megközelítésben integrálódjanak azok az alapkészségek, azok az értékek, melyek a fenntartható gondolkodást és az annak megfelelő viselkedést segítik elő.
- Kerüljenek kidolgozásra azok a továbbképzések, melyek a már végzett, pályán lévő pedagógusokat is felkészítik az új kihívásokra és az azokról való helyes gondolkodásra és gyakorlatra.
- Törekedjünk új rétegek bevonására és ezzel a képzés határának szélesebb területre való kiterjesztésére.
- Az intézmények vezetőségei vállalják fel és képviseljék – a fejlesztési elképzelésekben érvényesítve – a fenntartható fejlődés eszmeiségét.
- Az új tartalmi és módszertani törekvések országos szinten legyenek általánosan érvényesek a képzésre.